

VŠEOBECNÁ DIDAKTIKA A MANAGMENT

DIDAKTIKA

- je to pedagogická disciplína, ktorá sa zaoberá teóriou a praxou edukácie (výchovno-vzdelávacieho procesu)
- zaoberá sa rôznymi stránkami vyučovacieho procesu:
  - obsah vzdelávania
  - ciele vzdelávania
  - formy a metódy vzdelávania
  - učiteľ
  - žiak

1. VYUČOVACÍ PROCES AKO DIDAKTICKÝ SYSTÉM

- je to proces, v ktorom do komunikačného kontaktu, za účelom prenosu informácií vstupuje žiak a učiteľ

Učenie a vyučovanie – prostredníctvom jednotlivých elementov formuje *komplexnú osobnosť*, ktorá získané vedomosti využíva ako nástroj na :

- získavanie inf. z akýchkoľvek zdrojov inf.
- vnútorné spracovanie inf.
- ich využitie v praxi v aktuálnom čase, súvislostiach a podmienkach

Vyučovanie – na rozdiel od tradičného chápania orientuje žiaka v *súvislostiach*.

Vytvára predpoklady pre to, aby žiak mohol vnímať javy a procesy *systémovo / vo väzbách /*.

Koncepcie vzdelávania :

- *dogmatické* – 9 – 16 str.
- *slovno – názorné* - 17 str. až dodnes
- *reformné* – 19 str. až dodnes
- *problémové* – 19 str. až dodnes
- *rozvíjajúce* – 20 str.
- *programované* – 20 str.
- *alternatívne* – 20 str.
- *humanistické* – 20 str.

Dogmatické vyučovanie :

- základ vyučovania – **mechanické pamäťové učenie, dril**.
- dominantné postavenie na hodine mal **učiteľ** / **direktívnym spôsobom** /.
- vyučovací proces mal **abstraktnú povahu**

Slovno – názorné vyučovanie :

Filozofickým základom tejto koncepcie je materialistická filozofia **F. Bacona**.

Novým požiadavkám na vyučovací proces sa venoval **J. A. Komenský** vo diele „ Veľká didaktika „,

- do vyučovacieho procesu sa dostáva nielen slovo, ale ja **názornosť a skúsenosť**.
- rešpektoval osobnosť dieťaťa
- zaviedol vyučovanie pre všetkých bez ohľadu na postavenie
- zaviedol **didaktické zásady / názornosti, vedomosti, postupnosti, sústavnosti /**.

J. F. Herbart – jeho práca založená na asociačnej psychológii.

- za základný prvok psychiky človeka považoval predstavy

- vyučovací proces založil na **aperceptii** / osvojenie si nových predstáv na základe starých, skôr získaných predstáv /.

Vytvoril 4 stupne riadeného vyučovania :

- **jasnosť** – jasná predstava o učive
- **asociácia** – združovanie predstáv, aperceptia
- **system** – pochopenie vzťahov
- **metóda** – aplikácia poznatkov do praxe

Nedostatky slovo – názorného vyučovania :

- *na vyučovacej hodine sa učiteľ snaží vedomosti odovzdať, žiaci ich majú prijať*
- *učiteľ je aktívny, dominantný, žiak je pasívny*
- *vyučovanie má pasívny, verbálny charakter*
- *učiteľ vyžaduje výkon bez omylov*
- *hodnotenie je založené na porovnávaní výkonov žiakov*
- *veľký prísun informácií*
- *žiaci nedokážu využiť poznatky v praxi*
- *výučba je založená na závislostiach nie na súvislostiach*

Reformné školstvo :

- rešpektovanie osobnosti žiaka
- súlad medzi záujmami a potrebami žiaka
- vyučovanie orientované na získanie skúsenosti
- obojstranná komunikácia medzi učiteľom a žiakom – horizontálne
- dôraz kladený na vnútornú motiváciu.

Problémové vyučovanie :

Pri problémovom vyučovaní je známy vstup aj očakávaný výsledok – neznámy je spôsob riešenia. *Problém je ťažkosť, ktorú treba prekonať od vstupu po dosiahnutie cieľa.*

Problém môže byť riešený :

- pokusom, omylom
- postrehom / intuitívne
- analýzou

Proces riešenia problému pozostáva z fáz :

- stanovenie problému
- vymedzenie intelektuálnej ťažkosti
- stanovenie hypotéz
- overovanie hypotéz
- návrat k niektorej z predchádzajúcich fáz / pri chybe /
- vyriešenie problému

Rozvíjajúce vyučovanie :

- je založené na vzťahu medzi vyučovaním a vývinom dieťaťa / Vygotský, Piaget
- Vygotský sa neuspokojuje s úrovňou **aktuálneho rozvoja**, sleduje aj úroveň **najbližšieho rozvoja**.

5 základných princípov :

- *princíp vysokého stupňa ťažkosti / prekonávanie ťažkostí /*

- *princíp vedúcej úlohy teoretických poznatkov / základ abstraktné myslenie /*
- *princíp postupu rýchlym tempom*
- *princíp uvedomelosti / pochopenie zmyslu a významu učiva /*
- *princíp rozvoja všetkých žiakov /individuálny prístup /.*

Programované vyučovanie :

- 60 roky 20 str.
- ide o riadenie vyučovacieho procesu a riadenie učebného procesu žiakov
- súčasťou je kontrola, spätná väzba

Teória Presseyho a Skinera vychádza z behavioristických zákonov učenia

Významné Thorndikove zákony učenia pre teóriu programového vyučovania :

- **zákon cviku**
- **zákon efektu**

Tollingerová zhrnula Skinnerové názory do zákonov :

- *učenie je proces proximatívny – postupne sa približuje cieľu*
- *upevňovanie – mení štruktúru správania žiaka*
- *výsledok – závisí od kvality a kvantity fixačného procesu*
- *fixácia vytvára predpoklady, že to, čo už nastalo môže nastať znova*

Skinnerove princípy programovaného vyučovania :

- *princíp aktívnej odpovede*
- *bezprostredného upevňovania*
- *malých krokov – vlastného tempa*
- *riadenia*
- *kontroly a hodnotenia*

Humanistické vyučovanie :

- *predstavitelia / Zelina / zväzujú kultivačnú funkciu školy.*
- *komplexný rozvoj osobnosti žiaka / Klafki /*
- *akcentuje význam formovania postojov a hodnôt / k sebe, k iným ľuďom, svetu /*
- *žiak vie využívať informácie pre seba*
- *umožňuje žiakovi hľadať a konštruovať svoje vlastné vedomosti*
- *skúmanie javov v súvislostiach*
- *vyvážený vzťah medzi učiteľom a žiakom*

Humánna výučba kladie dôraz na :

- *individuálnu*
- *kompetitívnu / súťaživú /*
- *kooperatívnu prácu žiakov*

Elementy vzdelávania :

- A. *Základné elementy vzdelávania*
- B. *Dynamizujúce elementy vzdelávania*

Dominantnú pozíciu má v procese vzdelávania – **žiak**

Významné miesto má nositeľ informácií – **obsah / učivo /**

Tretí základný element – **ciele**

- *ciele determinované spoločnosťou*

- *stanovené učiteľom*
- *určované žiakom*

Základné elementy vzdelávania :

ŽIAK, OBSAH / učivo / , CIEĽ

- učiteľ je v škole preto, aby umožnil žiakovi pracovať podľa jeho možností, záujmu, potrieb atď., ale nie je medzi 3 zákl. elementmi
- zisťuje, čo najviac vyhovuje žiakovi / osobnostné hodnoty žiaka, vedomosti, schopnosti, zručnosti, návyky, temperament
- na základe tohoto učiteľ prispôsobuje obsah vzdelávania a ciele.

Žiaci vstupujú do vyučovacieho procesu prostredníctvom **vecného mechanizmu VC / istý odbor – automechanik /**, zaujala ho nejaká vec – **obsah**.

- z tohoto obsahu vyplynie nejaký **cieľ**
- ak sa mu podarí splniť cieľ, dosiahne sen

Niektorí vstupujú do vyučovacieho procesu prostredníctvom **cieľového mechanizmu CM / dieťa si vyberie, že bude bankár – stanoví si cieľ, podľa toho sa vyberie taká škola, ktorá má taký obsah, že sa podarí splniť cieľ**.

Dieťa nemôžeme nútiť do VM, keď chce ísť cez CM a naopak.

! učiteľ je len zaist'ovateľom a koordinátorom medzi základnými elementmi.

Dynamizujúce elementy vzdelávania :

DIDAKTICKÉ ZÁSADY, METÓDY, MANAŽÉRSKE PROSTRIEDKY PRÁCE, TECHNICKÉ PROSTRIEDKY, FORMY

1 a 2. Sk. Zastrešujú **podmienky**.

Učiteľ zohráva dôležitú úlohu aj medzi dynamizujúcimi elementmi
Koordínuje dynamizujúce elementy, ich vzájomné väzby tak, aby to čo najviac vyhovovalo žiakom.
Sám je významným silným dynamizujúcim elementom.

- učiteľ zaujíma aj tretiu pozíciu – medzi zákl. a dyn. e. – zosuladňuje systém základných elementov so systémom dynamizujúcich elementov
- v tejto pozícii učiteľ tvorí a formuje proces učenia sa a proces vyučovania
- z tejto pozície sa odráža vyučujúci proces a proces učenia sa
- v tejto pozícii formuje **super systém**, ktorý sa rovná **vyučovaciemu procesu**

Elementy sú usporiadané **horizontálne a vertikálne**.

Akonáhle medzi dvoma elementmi vznikne väzba, vznikne kontakt

- z väzby sa tvorí určitý mechanizmus, ktorý je ovplyvnený väzbami
- z horizontálnej väzby je – **relačný mechanizmus** / sú založené na súvislostiach /
- z vertikálnej väzby je – **funkcionálny mechanizmus** – sú založené na súvislostiach

Mechanizmy iniciujú formovanie – procesov :

- relačného mechanizmu formujú – **divergentné procesy** / rozbiehavé /
- sú zamerané na viac javov, vnímajú javy v súvislostiach

- funkcionálne mechanizmy formujú – **konvergentné procesy** / rozbiehavé/
- sú orientované na jeden jav – detail / osvojujem si ho väčšinou pamäťou /

KONVERGENTNE PROCESY PREMIENAM NA DIVERGENTNE PROCESY

/ dvaja ľudia sa stretnú, ak si padnú vzájomne do oka vznikajú medzi nimi horizontálne väzby, ak si nepadnú do oka vznikajú medzi nimi vertikálne väzby /

/ žiačka sa zahľadí do učiteľa, ten si ju nevšíma a ona rezignuje /

Podmienky :

- zastrešujú celý super systém
- určujú, čo sa bude robiť v ostatných elementoch
- uľahčujú proces cieľov

Druhy podmienok :

A/ Prirodzené

- biologického charakteru
- historické
- ekonomické
- politické

B/ Sociálne

- *predurčujú ich samotní ľudia, ktorí v určitých situáciách vytvárajú intelektuálne pozadie / prostredia /, v ktorej sú všetci členovia society, ale aj indivíduá.*
- **Pozadie** – je to prostredie, kde má jedinec šancu presadiť sa, iniciuje prácu jednotlivca, aby konal vo svoj prospech, ale aj v prospech zoskupenia
- Prácu jednotlivca uľahčia alebo skomplikujú

Intelektuálne pozadie môže byť :

- *pozitívne* – podpora pri skúške
- *negatívne* – keď sa niekto hlási, je šplhúň

Vnútorne podmienky

- *sú biopsychologického charakteru / rozdiely medzi jedincami v biológii a psychológii /.*

Osobnosť učiteľa :

Komplexný učiteľ :

- *dokáže javy vnímať v ich súvislostiach*
- *nikdy nedefinuje javy ako nemenné, v hotovej podobe, ale definuje každý jav v zreteľnej štruktúre / aby žiak v definícií videl zreteľnú stavbu, systém /*
- *vždy rozvíja v žiakovi tie osobnostné hodnoty, ktoré sú ďalej rozvíjateľné, ktoré sú v aktuálnom čase dynamické*
- *uznáva každého žiaka ako jedinečnú osobnosť s neopakovateľným potenciálom*
- *vo výchovnom procese ovplyvňuje všetky zložky osobnosti človeka / cieľovú, sociálnu, vedomostnú /*
- *každému žiakovi dokáže vytvoriť také príležitosti pre prácu, v ktorých žiak bude schopný pracovať jemu vlastným spôsobom*
- *uvedomuje si, že vyučovacím procesom nekončí proces rozvoja osobnosti žiaka / je to celoživotný proces, na ktorý ho učiteľ vedome pripravuje /*
- *vždy vytvára atmosféru vzájomnej dôvery – základom je chápanie práv ako povinností, presné vymedzenie práv a povinností a sústavný kontakt na tieto práva a povinnosti / vzájomné rešpektovanie učiteľa a žiaka /*
- *využíva a formuje dobré vzťahy medzi jednotlivými predmetmi, ale vníma, rešpektuje iné predmety, ktoré vplývajú na osobnosť žiaka*
- *účelne pracuje so spätnou väzbou. Aby jej mal čo najviac, tak formuje štandardné a neštandardné situácie pre osoh spätnej väzby / u žiaka je podstatné, čo bolo na výkone dobré, prečo to bolo dobré, jako je možno dobro skvalitniť /*

- *hľadá, formuje vyvážené vertikálne a horizontálne väzby vo vyučovacom procese*
- *dokáže pracovať so žiakmi facilitatívne / pispôsobuje učivo žiakom /*

Osobnosť žiaka :

- sa vyznačuje veľkou dynamikou spoločenských premien

Mladší školský vek, Stredný školský vek, Starší školský vek.

- *každý žiak získava geneticky určitú inteligenciu*
- *každá inteligencia u každého žiaka nie je rovnako rozvinutá a významná*
- *každý má 7 dokázaných inteligencií*

1. jazyková – u niektorých je zvlášť vyvinutá / schopnosť učiť sa cudzie pojmy /
- *prejavuje sa aj v hovorenej reči / rečový prejav /*

2. logicko-matematická – schopnosť zvládnuť nejaké matematické operácie, zvládnuť ich logicky
- *muž má 63, žena 20, muž má peniaze, je to logicky*

3. priestorovo-vizuálna – schopnosť predstaviť si javy, ktoré sú vyjadrené logicky / predstava stoličky /

4. hudobná – naučiť sa hrať na hudobných nástrojoch môže každý, ale umelec nemôže byť každý
- *melodika hlasu v hovorenej reči je podporená hudobnou inteligenciou*

5. pohybová – učiteľ – buď je rýchly, behá po celej triede, alebo sedí – nie je to správne.
učiteľ sa má primerane pohybovať pred žiakmi

6. interpersonálna – schopnosť nadviazať rýchlo kontakt s druhým

- *niektorým chýba spoločnosť, musí byť neustále v nejakej skupine, iný nepotrebuje skupinu*

7. osobnostná – súhrn všetkých 6 predchádzajúcich

- *sú tu aj určité špecifiká / nadanie, talent, genialita /*

- *uvedená inteligencia sa zriedka objaví vyrovnaná vo všetkých častiach, ale treba ju odhadnúť a nasmerovať žiaka*

! Nie je možné naučiť každého všetko

- cieľom edukácie je vyformovať komplexnú osobnosť žiaka :
- **schopný kedykoľvek a v akýchkoľvek súvislostiach prijať informácie z rôznych zdrojov informácií**
- **prijaté informácie dokáže premeniť na vedomosti**
- **vedomosti dokáže aplikovať do praxe – základná úloha školy**

Obsah vzdelávania :

• **Didaktický materializmus**

- charakteristickým znakom sú pamäťové vedomosti
- dochádzalo k rýchlemu zabúdaniu vedomostí

• **Didaktický formalizmus**

- ide o osvojenie si vzorcov poučiek
- žiak má vedieť vyvodiť a aplikovať vedomosti do praxe

• **Formatívne vzdelávanie**

- orientácia na formovanie rozumových schopností z praktického hľadiska
- rešpektuje žiakovu individualitu

Učivo a štruktúra učiva :

Učivo – didaktizovaný obsah príslušnej vedy

3 skupiny učiva :

- **základné učivo** –
  - mal by zvládnuť každý žiak / tradičná škola – definície, vzorve, poučky, to čo je žiakovi najvzdialenejšie
- **klúčové učivo** –
  - umožňuje vnímať, hľadať súvislosti medzi základným učivom
  - klúčové väzby – väzby medzi základným učivom
- **rozširujúce učivo** –
  - konverzácia

Koncipovanie učiva :

- rôzne spôsoby

a/ lineárne koncipovanie – učivo neustále napreduje, nikdy sa nevracia späť

b/ cyklické koncipovanie – v určitom časovom úseku preberie určitú tému, vytvára určité cykly

- v určitom momente sa učivo stretáva s novo prebratým učivom
- nová alternatíva od jednoduchšieho k zložitejšiemu

c/ stupňovité koncipovanie

d/ tematický orientované / integrované vzdelávanie / - vytvárame exemplum / exemplárne vyučovanie /

- základom je, že nepozná predmety, hodinové vymedzenia, ale pozná jav / javové vyučovanie / . / pr. Životné prostredie je jav – o ňom bude hovoriť botanik, zoológ, geológ, matematik, fyzik, chemik.../
- ponechávame jav vcelku a skúmame ho z rôznych strán

Podmienky :

- vytvárajú predpoklad pre žiakovu aktivitu

A – Vonkajšie

- prírodné
- spoločenské

B – Vnútorne

- biologické
- psychologické

Výber učiva :Štruktúra učiva :

- **javy objektívne** – vedomosti, zručnosti, návyky
- **javy subjektívne** – myšlienkové operácie, učebné postupy, postoje

Z hľadiska riadenia výchovné vzdelávacieho procesu v učive rozlišujeme prvky :**1 – vedomosti**

- faktografické / názvy, údaje, popisy /
- pojmy / základné pomocné, doplňujúce /

2 – zručnosti

- intelektuálne
- senzorické
- motorické

3 – návyky

- myšlienkové

- *hygienické*
  - *pracovné*
- 4 – myšlienkové operácie**

- *analýza*
- *syntéza*
- *porovnávanie*

Vyučovací proces :

- je špecifickou formou riadenia, v ktorom si žiaci osvojujú vedomosti, zručnosti, návyky, myslenie, pamäť a predstavivosť a učitelia im na túto činnosť vytvárajú podmienky.

Úlohy vyučovacieho procesu :

- *vybaviť žiakov sústavou základných vedomostí*
- *vytvoriť sústavu praktických zručností a návykov*
- *naučiť žiakov narábať s metódami práce*
- *vytvoriť podmienky na uplatnenie teoretických vedomostí v praxi*
- *naučiť žiakov teoreticky zdôvodňovať praktické skúsenosti*
- *naučiť žiakov vnímať jednotlivosti ako súčasť celku*

Charakteristickým znakom vyučovacieho procesu je prítomnosť protikladov :

- **vedomosť – nevedomosť**
  - **známe – neznáme**
  - **chuť – nechuť**
- v psychike žiakov vyvolávajú napätie a dynamizujú procesy učenia a vyučovania.

Činitele efektívnosti a priebehu vyučovacieho procesu :

- *vnútorné* – viažu sa na žiakovu psychiku
- *vonkajšie* – sú ovplyvnené učebným materiálom, vybavenosťou školy
- forma učebného materiálu
- náročnosť učebného materiálu
- významnosť uč. mat.
- *procesuálne* – organizačné zásahy do vyučovacieho procesu, ktoré ovplyvňujú priebeh vyučovania
- informatívna výučba / odovzdávanie inf. učiteľom
- heuristická / orientovaná na výskumnú činnosť žiakov
- produkčná / praktická činnosť žiakov
- regulatívna / riadenie výučby prostredníctvom počítačov, programov .../

Etapy vyučovania :

- **Motivačná** –
- zabezpečuje koncentráciu žiakov na určitú činnosť
- vyvolávame určité napätie alebo prostredníctvom napätia záujem o činnosť
- vytvorit' podmienky pre aktivitu žiakov

Napätie :

- vyvoláva dynamiku
- v škole je žiaduce medzi dvoma pólmi určitého vzťahu / vedomosť – nevedomosť .../
- musí byť funkčné / nefunkčné – učiteľ zoberie klasifikačný hárok /
- nesmie byť - / predimenzované – prestaneme naň reagovať /

/ poddimenzované – prestaneme naň reagovať /

- pozitívna motivácia
- negatívna motivácia

- **Expozícia** –

- zabezpečiť prvotný kontakt žiaka s učivom
- teoretické* – nakontaktovanie sa s učivom
- praktické* - - // -
- úlohou školy je spojiť teóriu s praxou

Exponovať učivo :

Induktívne

Deduktívne

- **Fixačná** –

- utvrdiť, spevniť vedomosti, stabilizovať prijaté informácie
- prostredníctvom utvrdenia zabezpečiť tok spätných informácií / orientujú človeka a informujú o určitom stave, jave /

2 podoby :

spätná väzba vonkajšia – vzniká, keď učiteľ po prebratí učiva komunikuje so žiakmi

spätná väzba vnútorná - žiak si uvedomí, čo má zvládnuť a čomu musí venovať pozornosť v príprave

Prepojenie expozície s fixáciou / ak pri exponovaní použijeme slovo, pri fixovaní musíme použiť iné metódy – inf. bude dokonalejšia /

- **Prognostická** –

Spätná väzba :

- *diagnostika* – veda, ktorá sa zaoberá diagnostikovaním
- *diagnostikovanie* – je proces zameraný na zisťovanie určitého javu alebo súboru javov / pr. Zistím úroveň vedomostí, zručností, návykov apod. /
- *diagnóza* – je výsledkom diagnostikovania

Do školy je treba zaviesť :

Axiologizáciu – proces zameraný na zisťovanie hodnôt

- je presne taká činnosť, pri ktorej zohľadňujeme určité zmeny, súčasný stav a perspektívy
- pri axiologizácii porovnávame / to, čo bolo v minulosti s tým, čo je v súčasnosti – Zelina - „, Stratégia rozvoja osobnosti dieťaťa,, /

Hodnotenie žiackeho výkonu :

- *čo bolo dobré vo výkone*
- *prečo hodnotím to, čo hodnotím pozitívne*
- *zaoberám sa javom, ako to pozitívne môžem ďalej skvalitniť*
- *zaujať stanovisko, kedy určitý jav môže prerásť do negatívnej podoby*
- *čo bolo zlé vo výkone*
- *ako to zlo je možné napraviť*
- *prečo určitý výkon považujem za zlý*

- **Aplikačná** –

- zabezpečujeme syntézu teórie do praxe, zabezpečujeme zmenu náhľadu na osvojené učivo
- často krát nekončí na vyučovacej hodine – prechádza do domácej prípravy
- ak prerastie do domácej prípravy, pripravuje sa vstup do nového vyučovacieho procesu
- svojou funkciou je schopná otvoriť vyučovací proces

TECHNOLÓGIA UČENIA SA A VYUČOVANIA

- sa zaoberá procesuálnym usporiadaním metód, foriem, technických prostriedkov a do učebných a racionálnych javov, pričom rešpektuje všeobecne platné princípy a didaktické zásady tak, aby bol dosiahnutý cieľ procesu učenia vyučovania

Význam a systém didaktických metód :

- je to určitá cesta, prostredníctvom čoho dosahujeme ciele
- je to určitý prostriedok, ktorý umožňuje učiteľovi narábať s učivom

Dvojfunkčnosť didaktických metód :

a/ vyučovacia

b/ funkcia učenia sa

Súčasný trend :

- je zaradiť metódy do prirodzenej súčasti učiva
- aby sa obsah učiva spájal s metódou práce
- úlohou tejto integrácie je naučiť sa využívať osvojené učivo pre svoje potreby
- cieľom je naučiť žiaka narábať s učivom

Učiteľ musí vedieť ponúknuť žiakovi rôzne metódy podľa jeho schopností – vie ich aplikovať do praxe.

Klasifikácia didaktických metód :

Podľa funkcií, ktoré má metóda zabezpečiť :

1. **Didaktický aspekt** – metódy zabezpečia prístup informácií zo zdroja informácií
2. **Psychologický aspekt** – rešpektuje rozumové aktivity žiakov
3. **Logický aspekt** – umožní žiakom spoznávať vnútornú štruktúru javu a pritom využíva rôzne myšlienkové operácie
4. **Procesuálny aspekt** – zohľadňuje určité funkcie metód v rôznych etapách vyučovacieho procesu
5. **Organizačný aspekt** – zabezpečuje riadenie aktivity učiteľa a žiaka

Didaktický aspekt :

Sú rozčlenené do 3 skupín :

a/ - SLOVNÉ

+ hovoreného slova – MONOLOGICKÉ / vysvetľovanie, prednáška, opis /

- - DIALOGICKÉ / diskusia /

+ písaného slova – PÍSANIE / slová píšeme /

- -ČÍTANIE / slová čítame /

+ grafického znázornenia / mapy /

Kombinácií hovoríme – **Metodický obrad** – kombinácia dvoch alebo viacerých metód

- robí sa na skvalitnenie metódy
- kombinujeme dve rozdielne metódy – má to význam
- kombinujeme vyššie postavené metódy s nižšími. Čím je rozdiel väčší, tým je metóda lepšia

b/ NÁZORNO DEMONŠTRAČNÉ

- majú zabezpečiť tok informácií

+ POZOROVANIE

- najmenej presná a najpoužívanejšia metóda
- nevieme preniknúť do vnútornej podstaty javu

3 druhy pozorovania :

- . **úmyselné**
- . **neúmyselné** – vyberiem si náhodný program
- . **pomyselné** – nechcel som počúvať prednášku, ale niečo ma zaujalo

+ POROVNÁVANIE

patrí tam :

- . **statická projekcia** – premietanie nepohyblivých obrázkov
- . **dynamická projekcia** – premietanie pohyblivých obrázkov
- . **demonštrácia** – orientovanie žiakov na detaily z nejakého celku
- . **predvádzanie** – je dynamická metóda, zabezpečuje prísun informácií o určitom jave vo funkčných súvislostiach

c/ PRAKTICKÉ METÓDY

- . **nácvik** – úlohou je zabezpečiť prvotný kontakt žiaka s reálnou činnosťou
- . **cvičenie** – fixujeme to, čo som si osvojil nácvikom
- . **tréning** – precizovanie nácviku tréningom

Psychologický aspekt

2 základné skupiny :

1. Produkčné metódy –

- sú založené na myšlienkových aktivitách
- zabezpečujú produkovanie myšlienkových celkov
- patria sem všetky metódy logického aspektu

2. Reprodukčné metódy –

- také metódy, ktoré zabezpečujú mechanické spracovanie informácií a ich zrkadlové reprodukovanie

Dril – naučiť sa aj to, čomu vôbec nerozumiem

Logický aspekt

Metódy z logického aspektu :

- 1. analýza** – rozdeľujeme celok na časti
- 2. syntéza** – z častí vytvárame celok
- 3. analyticko** – syntetická metóda
  - analyzujeme niektoré elementy v celku, o ktorých si myslíme, že sú významné z hľadiska následnej metódy
  - je to rýchla metóda, ale nie veľmi presná
  - pri jej uplatnení je potrebné využívať myšlienkové aktivity – tvorivý prístup k javom

Myšlienkové operácie :

- nie sú metódy, aby sme mohli niečo urobiť
- je postupom, ktorý je súčasťou každej metódy
- sama nemá zmysel

Indukcia – postup zameraný od konkrétneho k abstraktnému, blízkeho k vzdialenému

Dedukcia – od teórie k praxi, od vzdialeného k blízkeho

Procesuálny aspekt

- umožňuje vnímať javy z hľadiska etáp vyučovania
- v rámci etáp metódy zabezpečujú funkciu týchto etáp

Etapy :

- . **motivačná**
- . **Expozičná**
- . **Fixačná**
- . **Diagnostická**
- . **Aplikačná**

Z procesuálneho aspektu zabezpečujeme metódy z prvého aspektu / didaktického / . Sú používané na zabezpečenie funkcie etáp.

Organizačný aspekt

- nimi usmerňujeme a riadime činnosť žiakov

Druhy :

- . **Pozorovanie**
- . **Porovnávanie**
- . **Pedagogického merania** – skupina štatistických metód – porovnávajú sa určité vlastnosti javu a štatisticky tento jav vyjadriť
- sú použiteľné v škole, ale len ako pomocné metódy
- . **Genetická metóda** – základom je genéza javu – história určitého javu

Prognostické metódy :

- cieľom je vyjadriť určitý názor na daný jav
- pri porovnávaní genetickej metódy s diagnostikovaním budeme porovnávať výkony žiakov z historického aspektu
- posúdime žiaka, aký bol v minulosti, aký je teraz a akú má perspektívu pre ďalší rozvoj
- touto kombináciou naznačujeme žiakovi aspiračnú úroveň / čo môže dosiahnuť alebo čo je pre neho vzdialené / .

Výber a charakteristika didaktických metód :

O výbere metód rozhoduje niekoľko faktorov :

- **obsah, cieľ, intelektuálne pozadie triedy, psychologické rozpoloženie žiaka, učiteľa a pod.**

Vzťahy medzi zásadami a metódami :

- **zásada názornosti** – preferuje metódy, ktoré umožnia bezprostredný zmyslový kontakt žiaka s učivom
- **z. aktivity** – sú metódy, ktoré umožnia žiakovi vyniknúť
- **z. sústavnosti a systematickosti** - metóda nenaruší vedecké a logické usporiadanie prvkov
- **trvácnosti** –
- **primeranosti a individualizácie** – práca s učivom podľa žiakovej individuality

Charakteristika niektorých metód :

+ **metóda pokusu a omylu** - je funkčná v praxi, ale aj v bežnom živote

+ **slovné metódy** –

- rozprávanie – má nenáročnú štruktúru
- rozhovor – je založená na otázke, ktorou učiteľ aktivizuje žiaka / otázky – ústredné, riadiace, zisťovacie, porovnávacie, opakovacie / . Rozhovor môže byť : **heuristický, sokratický, katechický, repetitorský**

+ **práca s učebnicou** – umožňuje žiakovi pracovať vlastným tempom

+ **demonštračné metódy** – umožňujú žiakovi vnímať bezprostredne učivo

- + **praktické metódy** – integrujú zmyslovo-motorické a teoreticko-praktické skúsenosti
- + **brainstormingová metóda** – založená na hravosti, fantázii
- + **metóda Philips 66** – žiaci riešia problémy v 6 členných skupinách
- + **Gordonova metóda** – žiaci hľadajú jediné originálne riešenie
- + **hobo metóda** – kombinácia diskusie, prednášky s individuálnym štúdiom
- + **situačné metódy** – vychádzajú z riešenia konkrétnej situácie
- + **Didaktické hry** – založená na činnostiach, ktoré sa realizujú súťažami
- + **inscenačné metódy** – sú blízke didaktickým hrám

Didaktické zásady :

- požiadavky, ktoré je potrebné rešpektovať pre zabezpečenie žiackej aktivity.

Zloženie zásady :

a/ Subjektívna –

- všetky žiacke charakteristiky všetkých známych druhov, osobnostné vlastnosti žiakov
- ide o individuálne danosti, premietnuté do subjektívnej zložky didaktickej zásady

b/ Objektívna :

- je daná, dáva vyučovaciemu procesu charakteristické vlastnosti
- rešpektuje sa vždy, pri kontakte s ktorýmkoľvek žiakom

Objektívnu zložku tvoria zákonitosti vyučovacieho procesu. Dávajú vyučovaciemu procesu charakteristickú podobu

Zákonitosť :

- *poznávacía*
- *psychologická*
- *logická*
- *kybernetická* – umožňuje riadiť, formovať vyučovací proces

Všeobecná charakteristika zásad :

+ sú samostatne definovateľné, ale vždy vystupujú v jednom celku
+ z funkčného hľadiska niektorá zásada môže zaujať dominantnú pozíciu / ale vždy ako súčasť celého systému zásad

Príklad – Zásada názornosti – chcem dosiahnuť, aby žiak uveril, že informácia je pravdivá jej vlastnosť – objektivita, konkrétnosť, sústavnosť, systémovosť
+ sú nadradené všetkým ostatným elementom / obsah, cieľ, metódy, technické prostriedky, formy /

Funkčný proces :

- učíme sa v súlade s objektívnou zložkou, ale rešpektujeme subjektívne zložky
- spoločne obe zložky tvoria zásady

Vzťah medzi princípom a zásadou :

Princíp – definujeme ako všeobecnú požiadavku, ktorá je zosúladená so všeobecnými cieľmi
Didaktická zásada – je požiadavka, ktorá je zosúladená s výchovno-vzdelávacími cieľmi a zákonitosťami vyučovacieho procesu.

- je to vzťah špecifického / zásada /, k všeobecnému / princíp /.

Analýza didaktických zásad najčastejšie vyskytovaných podľa Jarábka :

1. Výhovného vyučovania :

- založená na prirodzených vzťahoch medzi komponentmi učenia a vyučovania

2. Vedeckosti :

- vytvára predpoklady na osvojenie si pravdivých informácií a vedomostí

3. Spojenia teórie s praxou :

- prirodzene vstupuje do vyučovacieho procesu vtedy, keď žiak získava nové vedomosti, zručnosti, návyky

4. Individuálneho prístupu :

- vychádza z individuálnych charakteristík žiakov

5. Primeranosti :

- inklinuje k predchádzajúcej zásade

6. Názornosti :

- patrí medzi najstaršie požiadavky, ktoré v školskej praxi rešpektujeme

7. Aktivity a uvedomenosti :

- vyžaduje, aby žiaci svojou aktivitou mohli vyhľadávať informácie, ktoré rozšíria momentálny stav vedomostí

8. Sústavnosti a systematickosti :

- sústavne a systematicky pracovať so žiakom

9. Trvácnosti :

- vytvára predpoklady na formovanie vedomosti, schopnosti, zručnosti a návykov, ktoré majú trvalý charakter

10. Komplexnosti :

- žiadnu zásadu nemožno izolovať, ale treba ich uplatňovať komplexne

Vzťahy medzi zásadami a ostatnými elementmi vyučovania :

- pre pochopenie príklady niekoľko modelových vzťahov :

Pre zabezpečenie aktivity žiakov je treba zabezpečiť :

- diferencovaný *obsah*
- *podnecujúce metódy*, ktoré rešpektujú individualitu
- *organizačné formy*, ktoré vytvárajú predpoklady pre využívanie individuálnych schopností žiakov
- z hľadiska *organizácie* je potrebné, aby žiak postupne preberal iniciatívu

Pre zabezpečenie zásady názornosti je treba zabezpečiť :

- *obsah* zmyslami vnímateľný, zaujímavý, atraktívny
- *metódy* umožnia priamy kontakt s učivom
- *organizačné formy* zabezpečia zmyslový kontakt s učivom
- *organizácia* – učiteľ vystupuje ako demonštrátor

Zásada sústavnosti a systematickosti :

- *obsah* logicky štruktúrovaný do celkov
- *metódy* umožňujú vzostupnú náročnosť práce
- *formy* príklad problémové vyučovanie
- *organizácia* žiaci postupne prechádzajú zo skúsenostnej činnosti do myšlienkovej

Zásada trvácnosti :

- *obsah* by mal neustále oživovať myšlienkové alebo praktické hodnoty učiva
- *metódy* žiakom poskytujú spätnú väzbu
- *formy* umožňujú striedanie rôznych druhov práce s použitím rôznych metód

- **organizácia** učiteľ musí vytvoriť predpoklady na pravidelný kontakt žiakov s hlavnými myšlienkami tematického celku

Organizačné formy vyučovania :

- chápe sa tým tvarová ohraničenosť, ucelenosť, organizovanosť
- predstavujú organizačné usporiadanie obsahu vyučovania, učebných metód, tech. prostriedkov, rešpektovanie didaktických zásad a zákonitosti vyučovania

Organizačné formy sa menili v závislosti od činiteľov, ktoré ich tvoria / obsah, metóda, technický prostriedok /.

System organizačných foriem a ich charakteristika :

1. Organizačné formy podľa vzťahu k osobnosti žiaka :

- *individuálne vyučovanie*
- *individualizované vyučovanie*
- *párové vyučovanie*
- *skupinové vyučovanie / 3 – 7 žiakov /*
- *tímové vyučovanie / 8 – 15 žiakov /*
- *hromadné vyučovanie / viac ako 15 žiakov /*
- *zmiešané vyučovanie*

2. Organizačné formy podľa charakteru prostredia :

- *vyučovanie v klasickej učebni*
- *vyučovanie v špeciálnych učebniach*
- *vyučovanie v laboratóriách*
- *vyučovanie v knižniciach a múzeách*
- *vyučovanie v dielňach a na školskom pozemku*
- *vychádzka*
- *exkurzia domáca úloha*

3. Organizačné formy podľa dĺžky trvania :

- *vyučovacia jednotka / 45 min. /*
- *skrátaná vyučovacia jednotka*
- *dvojhodinová vyučovacia jednotka*
- *vysokoškolský seminár*
- *špeciálne kurzy*

Charakteristika niektorých organizačných foriem :

1. Vyučovacia jednotka :

- základná forma hromadného vyučovania / 45 min. /

Typy vyučovacích hodín podľa prevládajúcich činností :

- *hodina motivačná, expozičná, fixačná diagnostická, aplikačná*
- *hodina kombinovaná*

Typy výučby podľa Maňáka :

- *informatívna* – zdrojom inf. je učiteľ
- *heuristická* – zameraná na objavovanie, výskumnú činnosť žiakov

- *produkčná* – orientovaná na praktické aktivity žiakov
- *regulatívna* – charakteristická využívaním počítačov apod.

2. Skupinové vyučovanie :

- je zamerané na modifikáciu tradičných foriem vyučovania

Cousinet obsah vyučovania delí do 4 kategórií :

- *práce prírodovedné*
- *práce zemepisné*
- *meranie a matematika*
- *historické práce*

Skupiny môžu vzniknúť **spontánne alebo regulovane**

Druhy skupinovej práce :

- *jednotná sk. práca*
- *diferencovaná sk. práca*
- *každá sk. rieši časť spoločnej úlohy*
- *každá sk. rieši rovnakú úlohu, ale z iného aspektu*
- *každý jednotlivec sk. rieši vlastnú úlohu:*

Výhody sk. práce :

- *vytvára podmienky na spoluprácu*
- *umožňuje diferencovať obsah a metódy práce*
- *vytvára podmienky na aktivitu a tvorivosť*

Nevýhody sk. práce :

- *náročnosť na učiteľovu prípravu*
- *náročnosť na materiálne vybavenie školy*
- *náročnosť riadenia vyučovacieho procesu*

3. Domáce úlohy :

Druhy domácich úloh :

- *DÚ podľa charakteru predmetov / matematika, fyzika.../*
- *DÚ podľa vzťahu k etape vyučovania / motivačná, expozičná, diagnostická, fixačná, aplikačná /*
- *DÚ podľa funkcie vo výchovno-vzdelávacom procese*
- *DÚ podľa miery samostatnosti žiakov / pamäťové, reprodukčné.../*
- *DÚ podľa vzťahu k jednotlivcovi k skupine*

Formy DÚ :

- *podľa spôsobu realizácie / písomné, ústne.../*
- *podľa použitých pomôcok / učebnice.../*
- *podľa použitých metód / úlohy na pozorovanie.../*
- *podľa časového hľadiska / krátkodobé, dlhodobé.../*
- *podľa tematického obsahu / monotematické, komplexné.../*
- *kombinované*

4. Diferencované vyučovanie :

Diferenciáciu z psychologického hľadiska orientujeme na :

- *žiakovu zameranosť, postoje, záujmy*
- *žiakove špeciálne schopnosti*
- *žiakove charakterové schopnosti*

Diferenciácia môže byť :

A/ vonkajšia –

- *druh, zameranosť školy*
- *ročník*
- *trieda*
- *oddelenie*

b/ vnútorná –

c/ kvalitatívna

d/ kvantitatívna

e/ horizontálna

f/ vertikálna

Pri diferencovanom vyučovaní učiteľ uplatňuje okrem tradičných metód práce :

- *metódu dvojakého vysvetľovania*
- *žiaci sú rozdelení do dvoch a viacerých skupín*
- *metóda predĺženého vysvetľovania*
- *učiteľ pracuje frontálne s celou triedou*

Úlohy a ciele didaktického diagnostikovania :

- *diagnostikovaním učiteľ zaisťuje významové a funkčné rozdiely medzi žiakmi, určuje charakter, rozsah a kvalitu ich práce*
- *diagnostikovanie je zamerané na odhaľovanie aktuálneho stavu vedomostí, zručností a návykov, má 3 etapy :*

1- Získavanie inf.

A/ z časového aspektu :

- *vstupné*
- *priebežné*
- *záverečné*

B/ z hľadiska obsahu :

- *na zistenie faktu*
- *na zistenie príčiny*
- *na porovnávanie*

C/ z organizačného aspektu :

- *hromadné diagnostikovanie*
- *individuálne diagnostikovanie*

D/ z hľadiska metód :

- *slovné – ústne*
- *písomné*
- *praktické*

2 – Vyhodnotenie inf.

3 – Doporučenia pre ďalšiu činnosť

Učiteľ inf. najčastejšie inf. získava skúšaním

Skúšanie môže byť :

- **orientačné** – skúšanie spája s upevňovaním učiva
- **prospechové** – spojené s hodnotením a klasifikáciou

Hodnotením učiteľ

- *analyzuje pozitívne a negatívne znaky žiakovho výkonu*

- *avizuje žiakovi ako môže pozitívne hodnoty ďalej rozvíjať*
- *poukáže na žiakové omyly*
- *vysloví celkový názor na výkon*
- *stanoví kvalifikačný stupeň a vysloví ho*
- **záverečné** – spojené so záverečným precvičovaním
- **priebežná kontrola** – nie je spojená s klasifikáciou

Prí písomných skúškach učiteľ hodnotí :

- + gramatickú stránku písomného prejavu
- + štylistickú stránku prejavu

Pri výkonových skúškach sa hodnotí stav psychomotorickej koordinácie

Poznávací / pojmotvorný / proces :

Podnety :

- žiak získava z rôznych zdrojov informácií. Nie sú mu nanucované
- sú podnety príliš silné a organizmus sa im bráni
- sú podnety slabé, ktoré nie sú ani podnety

Úlohou vyučovacieho procesu je zabezpečiť prístup informácií / pamäťové, sluchové, zrakové typy

- vyučovací proces = pojmotvorný proces – výsledok je pojem

1. Línia - každý poznatok pozostáva – **vedomosti, zručnosti, návyky**
2. Línia – skúsenosť je na začiatku poznávacieho procesu

Spolupráca jako prostriedok zabezpečujúci efektívnosť učebného a vyučovacieho procesu :

Zvyšovanie efektívnosti procesu učenia :

- *učiť žiakov za pomoci stimulov*
- *používať metódy, ktoré podporujú žiacku aktivitu*
- *hľadať so žiakmi ciele, ktoré sa vyznačujú náročnosťou, ale dajú sa dosiahnuť*
- *umožniť žiakovi pracovať za pomoci opory*
- *vytvoriť podmienky žiakovi na slobodný výber z množstva zadaní*
- *učivo koncentrovať do bloku*
- *sústavne hodnotiť prácu žiakov učiteľom, spolužiakmi a sebou samým*
- *rešpektovať individualitu každého žiaka*
- *vytvoriť prostredie vzájomnej spolupráce*
- *spolupracovať s rodičmi*
- *spolupráca medzi učiteľom*

Prostriedky optimalizácie učebného a vyučovacieho procesu :

1.
  - proces optimalizácie je spojený s činiteľmi, ktoré zvyšujú účinnosť výchovy a vzdelávania, aktivizujú vnútorné sily žiaka, vôľu a city
  - tieto úlohy môže škola zabezpečiť ak bude venovať pozornosť *mentálnemu rozvoju žiaka*

Vlastnosti intelektuálnej úrovne žiaka :

- + *tempo osvojovania učiva*
- + *pružnosť myslenia*
- + *vzťah medzi abstraktným a názorným*
- + *schopnosť využívať vedomosti v praxi*

- mentálny rozvoj sa účinne formuje prostredníctvom *samostatných prác*
- relatívne malá pozornosť sa venuje *napodobňovaniu*
- niekedy sa v škole usilujeme o navodenie **bez konfliktného stavu javov, vecí a procesov**
- optimalizačným faktorom je aj uplatnenie **logična** vo vyučovacom procese

2.

- proces optimalizácie tvoria aj osobnostné charakteristiky učiteľa

Učebné a technické prostriedky vyučovania :

Z hľadiska uplatnenia vo vyučovacom procese :

A/ žiacke pomôcky

B/ pomôcky pre učiteľa

Z hľadiska didaktického :

A/ prirodzené

B/ trojrozmerné / torzo ľudského tela, kostra.../

C/ dvojrozmerné / nákresy na tabuli, obrazy, fotografie.../

Z hľadiska prijímača zmyslového orgánu :

- *sluchové*
- *hmatové*
- *čuchové*
- *chuťové*
- *zrakové*

Didaktická technika :

- *auditívna / zvukový prehrávač /*
- *vizuálna / diapojektor /*
- *audiovizuálne / videomagnetofón*

Tabule :

- výhoda, možno v nich vyvíjať javy v aktuálnom čase